

KONTRIBUTI I HOXHALLARËVE NË PËRPPJEKJET PËR ZGJIDHJEN E ÇËSHTJES SHQIPTARE GJATË SHEKULLIT XX

(Fahrush Rexhepi, *Kontributi i hoxhallarëve në përpjekjet për zgjidhjen e çështjes shqiptare gjatë shekullit XX, Dituria Islame, Prishtinë 2024*)

“Historia është regjistruese e ngjarjeve në kohë dhe transmetuese e tyre për brezat që do të vijnë.” Me këtë maksim e nis këtë mendim profesional mbi librin “*Kontributi i hoxhallarëve në përpjekjet për zgjidhjen e çështjes shqiptare gjatë shekullit XX*”, të autorit Prof. Dr. Fahrush Rexhepi, mësimdhënës dhe ish-dekan i Fakultetit të Studimeve Islame në Prishtinë, libër ky i botuar nga Shtëpia Botuese “Dituria Islame”, i cili ka dalë në shtyp në fund të vitit 2024 dhe përmban 531 faqe.

Libri monografik i Prof. Dr. Fahrush Rexhepit me titull “*Kontributi i hoxhallarëve në përpjekjet për zgjidhjen e çështjes shqiptare gjatë shekullit XX*” është një vepër kapitale me vlera të veçanta shkencore, pasi në të janë renditur dhe përmbledhur në mënyrë kronologjike ngjarje me peshë në historinë e shqiptarëve në përgjithësi, dhe veçanërisht në historinë e Kosovës.

Libri përbëhet nga pesë pjesë (kapituj), të shoqëruara nga një parathënie dhe një hyrje, ndërsa në fund përfshihen përfundimet, shënimet për autorin, një fjalor i orientalizmave të përdorur në gjuhën shqipe, burimet dhe literaturat, si dhe treguesi i emrave.

Pjesa e parë, me titull “*Çështja shqiptare dhe rrethanat në fillim të shekullit XX*”, përmban tre nëntituj ku autori trajton etnokulturën dhe raportet e Shqipërisë me gjeopolitikën para shpalljes së pavarësisë. Me theks të veçantë, është trajtuar roli i fesë islame në zhvillimin e etnokulturës dhe pozicionimi i saj në kuadër të gjeopolitikës në fillimet e Luftës së Dytë Botërore. Më tej, trajtohet ndarja e zonave të pushtimit nga aleatët nazifashistë, dhe në fund, roli i prijësve fetarë islam në afirmimin e kërkesës për ribashkimin e trojeve shqiptare në një shtet të vetëm. Autori thekson se regjimi komunist me vetëdije arriti të lërë në harresë kontributin e prijësve fetarë islam, duke përmendur figura të shquara si: Myderriz Ymer Prizrenin, Haxhi Zekë Byberin, Murtez

ef. Luzhën, Hasan ef. Shllakun, Hafiz Gutën, Asim ef. Luzhën, Mulla Idriz Gjilanin, etj.

Brenda kësaj pjese, autori ka trajtuar edhe periodikun islam gjatë Luftës së Dytë Botërore, si një dritare për çështjen kombëtare dhe bashkimin e shqiptarëve.

Pjesa e dytë, me titull *“Roli i hoxhallarëve në rrjedhat shoqërore e politike të periudhës së mbretërisë shqiptare 1941-1944”*, përbëhet nga gjashtë tituj. Këtu ofrohen të dhëna për xhematin në tokat e liruara (1935), për organizimin institucional të komunitetit mysliman në Kosovë dhe Maqedoninë e Veriut, si dhe për personelin dhe institucionet fetare në Prishtinë gjatë viteve 1943-1944. Autori analizon edhe nëpunësit e vakëfit të madh, ata të Ferizajt, imamët në Prizren, Suharekë dhe Dragash.

Me mjeshtëri profesionale, Prof. Dr. Rexhepi trajton pozitën e myslimanëve nën okupimin jugosllav (1912-1941), si dhe historikun e medreseve: në Shkup, Gjakovë, Gjilan, Prishtinë, Tiranë dhe Shkodër. Po ashtu, jep informacion për bibliotekat që funksiononin në kuadër të këtyre institucioneve.

Vëmendje i kushtohet edhe zhvillimit të periodikut islam dhe figurave të rëndësishme si: Sadik Ramadan Bega, Haki Sharovi, Sheh Muharrem Mitrovica, Vexhi Buharaja, si dhe revistave si *“Zani i Naltë”*, *“Kultura Islame”*, etj.

Pjesa e tretë, me titull *“Roli i hoxhallarëve në organizimin dhe në udhëheqjen e mbrojtjes kombëtare shqiptare”*, për nga pesha dhe rëndësia është pjesa qendrore e studimit. Këtu jepen të dhëna për figura të shquara të cilët lanë petkun fetar dhe morën armët për të udhëhequr popullin në luftë, si: Haxhi Ilaz Agushi, Mulla Idriz Hajrullah Velekinca, Haxhi Jajah Daci, Mulla Zekë Berdynaj, Mulla Iljaz Spahi Broja, Haki ef. Sermaxhaj, Mulla Nurë Gjoinoci, etj.

Po ashtu, jepen të dhëna për përpjekjet e hoxhallarëve në pengimin e shpërnguljes së shqiptarëve dhe në organizatat politike.

Pjesa e katërt, me titull *“Hoxhallarët në periudhën e ngritjes dhe të konsolidimit të pushtetit komunist në arealin shqiptar 1945-1951”*, është e ndër-tuar në pesë tituj dhe disa nënsythe. Këtu trajtohet roli i hoxhallarëve në konsolidimin e shtetit shqiptar pas Luftës së Dytë Botërore dhe raportet mes fesë dhe shtetit (1945-1967). Jepen të dhëna për kundërshtimin që prijësit fetarë islam i bënë sistemit komunist, drejtuesit e Komunitetit Mysliman Shqiptar, dhe organizimi i Bashkësisë Fetare Islame në Kosovë, si dhe i Bashkësisë Katolike të Kosovës. Po ashtu trajtohet persekutimi i ulemasë nga regjimi ko-

munist, duke përfshirë Hafëz Ali Korçën dhe të tjerë që u vunë në shënjestër të likuidimit.

Pjesa e pestë, me titull *“Kontributi i hoxhallarëve në organizatat politike ushtarake nacional-demokratike shqiptare”*, përfshin tre tituj. Kjo pjesë sjell të dhëna për rolin e hoxhallarëve në gjysmën e dytë të shekullit XX, përfshirë Lidhjen e Dytë të Prizrenit. Vëmendje të veçantë i kushtohet kontributit të elitës fetare në hapjen dhe ruajtjen e arsimit shqip në Kosovë pas Luftës së Dytë Botërore, përmes figurave si: Mulla Sherif Ahmeti, Mulla Abdyl Tahiraj, Muharrem Sherfi Krasniqi, etj.

Studimi monografik *“Kontributi i hoxhallarëve në përpjekjet për zgjidhjen e çështjes shqiptare gjatë shekullit XX”*, i autorit Prof. Dr. Fahrush Rexhepi, është një kontribut me rëndësi të veçantë shkencore që hedh dritë mbi rolin e prijësve fetarë islam në të gjitha hapësirat shqiptare, veçanërisht në Kosovë. Historiografia jonë tashmë ka një studim të mirëfilltë, të mbështetur në burime arkivore dhe literaturë të pasur shkencore, të ndërtuar në nivel të lartë profesional.

Libri ka një redaktim shkencor të denjë, një lekturë gjuhësore cilësore dhe është realizuar teknikisht brenda standardeve shkencore. Autori, me përkushtimin dhe profesionalizmin e tij, ka sjellë një vepër me vlera të mëdha, duke e bërë këtë studim një referencë të rëndësishme për qarqet akademike dhe shkencore brenda dhe jashtë hapësirave shqiptare.

Vepra e Prof. Dr. Fahrush Rexhepit është një kontribut i rëndësishëm në historiografinë shqiptare dhe islame. Ajo ofron një analizë të thellë, të matur dhe të argumentuar mbi një temë që ende kërkon më shumë vëmendje shkencore. Gjuha e përdorur është e qartë dhe profesionale, ndërsa struktura e veprës ndihmon në leximin e rrjedhshëm dhe të organizuar. Metodologjia e studimit është e qëndrueshme, e bazuar në burime primare dhe dytësore, me një qasje që respekton standardet akademike bashkëkohore.

Kjo monografi është e vlefshme për studiuesit e historisë, teologjisë, sociologjisë dhe shkencave politike, por edhe për opinionin e gjerë që kërkon të kuptojë më mirë rolin e islamit të shqiptarëve në proceset historike të shekullit XX.

Shkodran IMERAJ

